

Dansk Kirketidende.

Om Underviisningen i vore Almueskoler.

Efter i elleve Aar at have varet Præst og i sex Aar Seminarie-Forstander i Nørrejyland anbefaler jeg disse Linier til mine Landsmænds Opmærksomhed. Jeg har gjort Bekjendskab med ikke faa Skolelærere netop som Lærere, jeg har ved Optagelses-Examen paa Seminariet prøvet omtrent 200 unge Mennesker af de saa kaldte bedste Confirmander fra forskjellige Egne af Jylland, og saaledes havt bedre Leilighed end de Fleste til at lære at kjende den Dannelse, der i Almindelighed bibringes den opvovende Slægt. Naar jeg nu ytrer mig desangaaende, har jeg to foreløbige Bemærkninger at gjøre, den første for Sagens og mine Læseres Skyld, den anden for min egen. Hvad jeg vil anføre grunder sig paa hvad jeg har erfaret, hvoraf følger, at om jeg endog er temmelig vis paa, at hvad jeg vil bemærke gjelder paa mange flere Steder end dem, hvorom jeg har sikre Efterretninger lader jeg det dog staae uafgjort, saa meget mere som jeg, Gud skee Lov, ogsaa veed, at paa mangan Skole i Jylland passer min Skildring ikke. Men hvorfor da kun skildre det Slette?

625

Fordi en saadan Skildring kan gjøre Gavn, fordi vi har mange Skoler som det vilde være en Vel-signelse for Land og Rige at nedlægge, hellere end at de skulde fortsættes i samme Aand som nu og ødelægge Børn i Hundredevis og gjøre Folket led og ked ad al Undervisning; derfor troer jeg at skyldte mit Fædreland at yttre mig uden mindste Forbehold og saa skarpt som muligt om en Kræftskade, der æder mere om sig, end de Fleste kan tænke sig, men som jeg ikke blot har havt Leilighed til at blive bekjendt med, men desværre daglig maa drages med. Dog skal jeg ikke nægte, jeg gaaer med Ulyst til dette Arbeide, thi jeg maa være belavet paa at støde flere end een Mand, som jeg baade agter og elsker, og som betragter denne Sag med ganske andre Øine end jeg, jeg maa være belavet paa at blive krævet alvorlig til Regnskab for mine Ytringer, og jeg har alle mine Dage værret bange for Strid, en Frygt, der naturligviis i mit 43de Aar er langt stærkere end den var i mit 23de, da den dog oftere fik mig til at tie, hvor jeg muligvis burde yttret mig.

Man hører det ofte omtale som et Fortrin for Danmark, at her lære alle Mennesker at læse og skrive. Sandere er maaskee den Ærklæ-

626

ring: *her lære kun de Færreste at læse og skrive.* Jeg bør forklare mig nøiere.

I vore Almueskoler arbeides der, som bekjendt, paa at lære alle Børn at læse, men dette Arbeide indskrænker sig i Almindelighed til, at man øver dem i at udtale de Ord høit, der findes trykte i en Bog. Følgen heraf er, at de fleste vistnok lære saa meget, at de, naar de see i en Bog, kunne ramse op hvad der staaer i den, hvert Ord for sig, men lære ingenlunde at bruge en Bog, der passer sig for dem, saaledes at de komme til Kundskab om dens Indhold, eller i Ordets rette Betydning lære Noget af den. Jeg kan helligt vidne, at blandt de Elever, vi optage paa Seminariet som de dygtigste og livligste unge Mennesker — naturligviis saavidt vi kan skjønne, thi jeg kan ikke nægte at vi ikke saa sjældent tage Feil — kan kun de færreste bruge en Bog. I Almindelighed kan Børnene i vore Skoler ikke læse fire Linier igjennem *sagte for dem selv* med ringeste Begreb om hvad det er de læse; skal de lære Noget af en Bog, maae de ramse det høit op og blive ved at ramse, indtil Ordene mekanisk har fæstet sig i Minde, saa de flyde mekanisk efter hinanden paa Tungen, ogsaa efterat Bogen er lukket, og Vedkommende kan ramse op udenad, desværre ofte til stor Behag baade for Skolelærer og Præst, mangan Gang med en for et fornuftigt Menneske næsten utrolig Færdighed, men, vel at mærke, uden at det ulykkelige Barn har mere Begreb om hvad

det ramser op, end en Papegøie eller Stær har om Meningen af hvad man har lært den at frempjatte. Hvor godt Barnet forstaaer at bruge sin Bog, kan man mangen Gang overbevise sig om, alene ved at lade det læse Noget uden at udtale Ordene, og derefter prøve at tale med det om det Læste, hvad mig angaaer har jeg alt for ofte havt Beviis til Overflod i det meningsløse, ikke sjældent forargelige Tøieri, hvormed Børnene kom frem, naar de havde glemte et Ord i Ramsen og skjød et

627

andet ind i Stedet, eller kom til at blande den ene Ramse med den anden, eller besvare et Spørgsmaal med den ene Ramse i Stedet for med den anden, paa en Maade, der minder om Scenen i Sganarels Reise til det philosophiske Land, hvor Sganarel paa Spørgsmaalet, om Philosophen ikke veed et godt Herberge, faaer til Svar: „Efter Solen maa Klokken være ni.“ At Børnene ikke selv studse et Øieblik over al den meningsløse Snak, der strømmer ud af deres Mund, følger af sig selv, thi *for dem* er der sjældent Mening i hvad de paa den Maade gjør Rede for. Hvad Øvelse de for Resten ved den Underviisning faae i at bruge deres Forstand, og hvad Begreb de i det Hele taget maae gjøre sig om Kundskab og Dannelselse, behøver ikke at udvikles.

Med *Skrivning* gaaer det omtrent som med Læsning: de allerfleste Børn lære at male Bogstaver, en stor Deel endog langt pynteligere, end det er Tiden og Umagen værd, men saare faa lære at bruge Pennen til at underrette Andre om hvad de kunne ønske at lade dem vide, ikke een iblandt ti kan skrive sit Modersmaal nogenlunde ordenlig. Af *Regning*, lære derimod de fleste Jyder langt Mere end de behøvede; saa vidt jeg kan skjønne — thi Regning er Noget, jeg aldrig har kunnet faae Forstand paa — følge de fleste Lærere heri en fornuftig Fremgangsmaade, og dersom Regning ikke bliver drevet for stærkt paa alt Andets Bekostning, er der i Almindelighed Intet at klage over Underviisningen i dette Fag.

Jeg kommer nu til Underviisningen i *Religion*, der betragtes som vigtigst af Alt hvad der læres i Skolen, og som kræver størst Flid og optager meest Tid, baade for Lærere og Disciple. Den drives, om muligt, endnu dødere og unaturligere end alt Andet, altsaa paa en Maade, der baade maa kaldes umenneskelig og uchristelig. Her spiller Balles Lærebog Hovedrollen, paa sine Steder endog saa godt som ene,

628

hvorvel det vistnok nu er sjældent at finde en Skolelærer, der, som en vis nu afdød Præst ikke siger Andet til Børnene end: „Nu Du! Nu Du!“ og naar de har ramset deres Stykke op: „Det var godt!“ eller: „Det par galt! Desværre har kun de færreste af Børnene hørt et Ord om aandelige Ting før de kom i Skolen, hjemme tales i Regelen kun om Stude og Skillinger og Andet deslige, man erindre sig hvad deres Læsning har at betyde, og tænke sig nu, at man griber dem ligesom de komme i Skolen, i deres ottende Aar og mangen Gang tidligere, og sætter dem, ofte uden at sige dem eet eneste Ord enten om Gud eller hans Gjerning, til at slide sig igennem en Bog og derefter at lære den udenad, i det Haab, at kan de først den paa Ramse, saa er de hiemme i deres Christendom. Galere skulde man synes, kunde Ingen let bære sig ad, var Bogen endog kun en livlig og fattelig Samling af Herrens Ordsprog og Lignelser og en folkelig Beskrivelse af den christne Tro, men nu er den skrevet i et Sprog, som Bonden seent lærer at forstaae og altid som et fremmed Tungemaal, der falder ham unaturligt, nu berører den en Mængde abstracte Begreber, som Barnet ikke kan gøre sig nogen levende Forestilling om, nu indeholder den et heelt System, som det ikke kan magte. Vistnok forklares endeel Begreber i de fleste af vore Skoler, men derved gjøres for det Meste kun ondt værre, thi ikke at tale om det ingenlunde sjældne Misgreb, at de simpleste Ting mangen Gang udvikles i Ord, der ere Børnene aldeles uforstaaelige, og som man dog forlanger de skal gjengive, saa falder i Regelen Forklaringen, ogsaa hvor den kunde være nødvendig, Børnene ligesaa fremmed som Bogen selv, det ene læres udenad og det Andet ligesaa, og begge Dele pjattes frem med større eller mindre Færdighed, saasnart Stikordet lyder, mangen Gang med Frygt og Bæven for en Lærer, der ikke *giver* Barnet det Ringeste, men *fordrer*

629

af det saa Meget som muligt. Saaledes skeer det ikke saa sjælden, at Barnet, naar det er kommet til et Ord i en §, fortsætter ved det samme Ord i en anden §, kun ængstelig for at Munden skal gaae i Staa, eller, naar det glemmer nogle Ord, kaster andre ind i Stedet, eller glemmer et „ikke“, eller forsnakker sig paa en anden Maade, hvorpaa Læreren retter Feilen i en Fart, mangen Gang kun med et Ørefigen, for ikke at spille Tiden, eller slide for stærkt paa sin Mund, og det gaaer videre, som Kjep i Hjul.

Kan nu noget fornuftigt Menneske, der har sine Børn kjære, være tjent med at faae dem underviste paa den Maade og give Penge til oven i Kjøbet, eller kan Staten være tjent med at en saadan Methode følges i nogen af dens Skoler, og den følges visselig i mange! Jeg skal ikke dvæle ved, at mange Børn spilde Tid og Kræfter paa at lære at læse og skrive, og lære det ikke, jeg skal ikke her see Religions-Underviisningen fra den reen christelige Side og tale om det Urimelige i at Lærere i Christendom glemme, at Christendommen er en Tro paa en usynlig Velgjører og paa usynlige Naadegaver, en Tro, som Hjertet maa hengive sig til, men som det blot sjælelige Menneske ikke (1 Cor. 2,14) kan fatte eller rumme, jeg skal kun minde om Noget, hvorom jeg troer alle fornuftige Mennesker vil være enige. Frygt for en levende Gud kan, til Gavn for en Stat, skræmme et Menneske fra at myrde og stjæle, Kjærlighed til en levende Gud og Haab om hans Velsignelse kan drive et Menneste til at bruge sine Kræfter til Næstens Tjeneste, men hvor skal dog noget Barn kunne lære at frygte eller elske sin Gud ved at lære en Bog udenad paa Ramse! Saa meget er i al Fald vist, at man hverken kan frygte eller elske Gud, naar man ikke føler, han er levende, og saa meget er ogsaa vist, at jeg har hørt Børn, der kunde Lærebogen udenad paa deres Fingre, svare nei baade til det Spørgsmaal:

630

Kan Gud see hvad vi gjør? og til det: Kan Gud vide hvad vi tænker? og det uagtet de, efter den sædvanlige Anskuelse hos Menigmand, der i Theorien sætter Lærebogen ved Siden Bibelen og i Praxis over den, troede, at deres Lærebog var Guds eget Ord og skrevet efter guddommelig Indstkydelse.

Aabenbar Vantro og Lyst til at spotte med Guds Ord er ikke sjælden blandt Landalmuen og end mindre i Kjøbstaderne, fuldkommen Ubekjendskab med levende Christendom kan findes overalt, ofte forbunden med dum Overtro, og almindelig er den Forestilling, at Christendommen i Grunden er en Plage, man hverken selv kan slippe fuldkommen for, eller undgaae at lade sine Børn pine sig med i Skolerne, men som man for Resten gjør klogest i at tage sig saa let som muligt i Livet, medens man kan trøste sig med, at der hører ikke stort Mere til at blive salig end at gaae i Kirke engang imellem og til Alters to Gange om Aaret. Mon jeg skulde have Uret, naar jeg paastaaer, at Sligt maa i Almindelighed blive Følgen, hvor man fra Barnsbeen vænnes til at pjatte om det Hellige, og mon jeg skulde tage Feil, naar jeg mener, at baade den gemene Vantro og den døde Rettroenhed, som er vor Pestilentse, for en stor Deel har sin Grund i den Modbydelighed, man paa en Maade har paatvunget Børnene for en Christendom, der skulde pines i dem. Eller hvor kan man undre sig, om dybere Gemytter, der dog vil have en Tro, de kan støtte sig til, men siælden har seet luthersk Christendom i anden Belysning, end den aller ubehageligste, føle sig tiltrukne af Gjendøbere og andre Sværmere, saasnart de høre et livligt Ord af deres Mund, og have let ved at forestille sig, at hos dem har det største Liv og følgelig Sandheden hiemme.

Om Underviisningen i Bibelhistorie kan jeg fatte mig i Korthed. Den indskrænker sig som oftest til at Læreren sætter Børnene et Stykke

631

for i en kortfattet Bog der indeholder et Register over bibelske Navne og Begivenheder og som ramses op paa samme Maade som Lærebogen. Hvilken utrolig Færdighed et Barn kan have i at snakke uden at vide hvad det selv siger, har jeg oftere haft Prøver paa, naar jeg, f. Ex. har hørt dem ramse „Abrahams Hustru Sara” og i samme Øieblik — Ordets egentligste Forstand — seet dem gloe aldeles forvildede paa mig uden at kunne svare, naar jeg spurgte; Hvad hed nu Abrahams Hustru? ikke at tale om, naar jeg spurgte: Hvad hed nu Abrahams Kone?

Af Geographi lære Børnene i enkelte Skoler nogle Stumper, uden Sammenhæng, af Fædrelandet og Verdens Historie lære de i de allerfleste Skoler slet Intet.

Følgerne af en saadan Fremgangsmaade kunde ikke blive glædelige, og de blev det ikke heller. Folk turde, i det Hele taget, ikke vente sig saa meget Godt af deres Børns Skolegang, at de fandt, det lønnede sig at sende dem Skole; dette indsaae Regjeringen og prøvede at tvinge dem dertil, under daglig Mulct. At man vil tvinge Nogen til at modtage en Velgjerning, ved at true ham med at man vil presse Penge af ham, dersom han ikke modtager den, er Noget, som i det mindste Jyderne slet ikke kan begribe, de bestyrkedes tværtimod med Magt i den Anskuelse, at Skolegang og hvad dertil hører ingenlunde er en Velgjerning, enten mod dem eller deres Børn, men snarere en Byrde, der lægges paa deres Skuldre, et Offer, de nu engang ere nødte at bringe, og jeg feiler neppe, naar jeg mener, at er der nogen Ting i Verden, der bidrager til at forvirre deres Begreber baade om Skole og Oplysning, saa er det Skoletvungen. Derfor falder der Yttringer som følgende til unge Mennesker, der reise til et Seminarium: Naa, saa I er ogsaa af de Karle, der skal hen og lære at sette et Sogn i Stat! derfor kan man finde velhavende Gaardmand, der

kalde Skolelærerne „unyttige Almissemønder“, derfor modsætte saa godt som alle Sogneforstandere af Bondestanden sig saa længe de kan, naar Skolelæreren forlanger sin Ret, for ikke at tale om, naar han ønsker en billig Lettelse eller en Hjælp, hvortil han i høi Grad kan trænge, derfor offre de Fleste ham mindre paa Høitidsdagene, end en Karl venter sig for at trække en Reisendes Hest for Døren. En anden Sag er det, naar Skolelæreren er bekjendt som en velhavende Mand og altsaa regnes lige med en Gaardmand, det forandrer naturligviis det Hele.

Har nu vort hele Skolevæsen paa mange Steder hos Almuen fremkaldt Vantro, død Rettroenhed og Ligegyldighed for alt Aandeligt, i Stedet for levende Christendom og Fædrenelandskjerlighed, har det avlet Trægthed og Dumhed, i Stedet for Lærelyst og Oplysning, er det vel paa Tide, at vi see os om efter en anden Fremgangsmaade end den hidtil almindelig fulgte.

Her tænke nu de Allerfleste paa en ny Skoleforordning, et nyt Collegium for Skolevæsenet, nyt og skjærpet Opsyn med Lærerne, osv. Slikt er fristende, man bilder sig let ind at have faaet udrettet noget Virkeligt, naar man har faaet Sort paa Hvidt og især en Forordning for at Ens egne Tanker herefter skal sættes i Kraft; ofte bliver man narret, og jeg er vis paa, at man vil blive det i dette Tilfælde, saafremt man venter ved Bestemmelser, Control, Indberetninger og andet Slikt at kunne skabe noget Nyt og Bedre. En ganske anden Sag er det, at en Forordning kan hæve adskillige af de Hindringer, der staae i Veien for Skolens gavnlige Virksomhed, at kyndige og nidkjære Foresatte kan vejlede og opmuntre manges Lærer, at manges Byrde kan lattes og megen Hjælp rækkes.

Saaledes skulde jeg nu vistnok ønske en Bestemmelse, der ophævede Skoletvangen og tillod

633

vore Lærere at være frie for Balles Lærebog, naar de kunde bibringe deres Disciple Forstand paa hvad Christendom er og Kjendskab til Herrens Ord lettere og bedre uden den, end ved den, eller som i det mindste sikkrede dem den Ret, jeg troer de har til bruge den som de kan bedst, uden at behøve at binde de ulykkelige Børn til hvert Ord i den ¹⁾, men jeg maa bede bemærket, at om jeg end anseer denne *Frihed* og i det Hele taget en større Frihed, end den man hidtil har turdet indrømme vore Lærere, for en nødvendig Betingelse for at der kan trives noget Godt i den danske Skole, der er værd at nævne, saa veed jeg dog vel, at langtfra Alt er godt, naar Friheden er givet. Hovedsagen bliver nu og altid at faae Lærere, der kunne bruge Friheden ret, der kunne lokke Børnene til Skole og maaskee de Gamle med, vistnok ikke for at sidde paa Bænkene og lade sig examinere, men for at glæde sig ved at høre hvad Godt og Lærerigt der meddeles deres Børn eller yngre Sødskende. Nu betragte de fleste Børne Skolen som et Sted, hvor der holdes Forhør, ofte piinligt Forhør, som de takke Gud at de er voxede fra ²⁾, lad den blive bedre, og de kan og vil lære at betragte den ganske anderledes.

Det klinger smukt nok, vil man sige, men

1) En saadan Bestemmelse kan desværre manges Skolelærer trænge til, som et Værn mod sin Præst eller Provst. Jeg har selv kjendt en høiere geistlig Embedsmand, for Resten en høist agtværdig Mand, der ikke engang vilde tillade, at de Bibelsprog, Balle har forandret, gjengaves med Bibelens Ord. Han gav til Grund, at „Lærebogen er dog autoriseret.“

2) Jeg veed, for at anføre et Exempel, at da Etatsr. *Flor* stillede sig i Brorstrup som Candidat til Rigsdagen, vakte kun Eet i hans Tale hans Vælgeres Uvillie, og det var hvad han fortalte om Hølskolen i Rødding. De havde intet Begreb om en Skole uden som en Tvangsanstalt og frygtede, at han vilde have dem, „gamle Mennesker,“ til at gaae i Skole paa ny.

634

hvorledes kommer man saa vidt, eller troer Du maaskee, at Maalet er naaet, naar kun Læreren bruger Bogen mindre og Munden mere, examinerer mindre og fortæller mere, kræver mindre og giver mere? Ingenlunde, thi omendskjøndt jeg er vis paa, at Meget var vundet, naar manges Lærer brugte den Tid til at undervise som han nu bruger til at udpine Svar af Børnene — for ikke at tale om den der kan spille halve Timer paa at skjælde, bande og slaae — saa veed jeg dog ogsaa, at man ligesaa vel kan plage Børn med Foredrag som med Examineren, og at det ikke blot kommer an paa at der undervises, men fornemmelig paa hvorledes der undervises. Det er altsaa min faste Overbeviisning, at Ingen, han være sig Konge eller Minister, Bisp eller Præst eller Seminarie-Lærer, er i Stand til at reformere vort Skolevæsen; hvad derimod manges Mand kan, er at gjøre opmærksom paa Misgreb og anbefale en eller anden Fremgangsmaade, han anseer for hensigtsmæssig, fordi han har prøvet den og fundet den brugbar, lad saa dem der finde sig tiltalte af den prøve den, og dem der kan rette Misgrebene gjøre det! Desaaarsag vil jeg her give en kort Skildring af en

Fremgangsmaade, som i det mindste hverken er unaturlig eller forskruet, lad da hvem der vil, bruge den, hvem der har en bedre, forkaste den.

Man begynder sin Underviisning med at fortælle og agter det for det første for Hovedsagen, at man kan faae Børnene til at lytte, ikke blot med Opmærksomhed, men endog med Begjærlighed. Naar man er kommet saa vidt, at de beder om „en rigtig lang Historie,“ har man allerede udrettet Meget, og det er ikke saa vanskelig en Sag: de fleste Børn har af Naturen Lyst til at lære Noget. I Begyndelsen bryder man sig ikke stort om at de kan huske hvad man har sagt, end mindre om de kan gjengive det; der er allerede vundet Meget, naar de gribe med Lyst hvad de høre, og derad bør

635

man ikke gjøre et Barn kedt ved at prøve paa at nøde det til at gjøre Rede for hvad det har hørt; det er unaturligt for Drengen, og eddnu unaturligere for Pigen, i den Alder, hvori det gjælder om at modtage og ikke om at meddele, om de endog kjende Fortællingen saa nøie, at de rette Læreren, hvis han anden Gang i mindste Maade afviger fra hvad han sagde den første. Det er os Mennesker naturligere at høre end at læse, derfor er det i sin Orden, at et Barn lærer nogenlunde at høre, inden det lærer at læse, og hvorvel de fleste Lærere ikke vil troe det, er det dog ligefuldt sandt, at Barnet uden Sammenligning lærer mere af en dygtig Lærer end af den bedste Bog. Hvad der er fortalt igaar gjentages idag, og saaledes gennemgaaer man, f. Ex, det Gamle Testamentes Bibelhistorie, springer naturligviis over hvad der ikke passer sig for Børn, men hvad man fortæller, fortæller man saaledes, at det kan staae for dem som levende Billeder, altsaa vidtløftig, helst efter Bibelen selv, men naturligviis med egne Ord, ikke i det jammerlige Kragemaal, der føres i vor Oversættelse af det Gamle Testamente eller i Daugaards og Stochholms Bibelhistorie for — Resten en god Bog — men saaledes som Luther anbefaler: „Man muß nicht die Buchstaben in der Lateinischen Sprachen fragen, wie man soll Deutsch reden, wie die Esel thun, sondern man muß die Mutter im Hause, die Kinder auff der Gassen, den gemeinen Mann auff dem Marckt darum fragen, und denselbigen auff das Maul sehen, wie sie reden, und darnach dolmetschen, so verstehen sie es denn, und mercken, daß man Deutsch mit ihnen redet.“ Det er en stor Ting, at et Barn allerede i Phantasien Alder lærer at sværme for Guds Venner, elske dem og i Stilhed leve med dem, det har havt mægtig Indflydelse paa mangen dygtig Mand, hvorimod Ingen nogensinde er blevet begejstret ved en § i Balles Lærebog. Efter det Gamle Test. følger naturligviis det

636

Nye, Barnet gjøres bekjendt med Herrens Levnetsløb, Lignelser og Ordsprog, Læreren glemmer ikke at tage Apostlenes Gjæringer med, og kan han, fortæller han videre om det christne Folks Skjæbne og den christne Troes Magt og Virksomhed lige til vore Dage.

Ved Siden af denne mundtlige Underviisning benyttes Bøgenes Hjælp *i rette Tid*. Børnene kan meget snart lære at bruge en Bog saa meget, at de ved Hjælp af den kan gjentage sig Navnene paa de Personer, hvorom Læreren har fortalt, og det varer ikke meget længe, før de dygtigere Disciple er i Stand til paa samme Maade at opfriske Mindet om hvad de har lært paa Skolen, nu kan man ogsaa begynde at spørge dem og lade dem sige hvad de veed, saaledes fæster Fortællingen sig ikke alene paa en naturlig Maade nogenlunde i deres Erindring, men de faae ogsaa Øvelse i at samle deres Tanker, tale og i Ordets rette Betydning bruge en Bog. Jeg veed vel, hvor vantroe de fleste Lærere er, naar der er Talen om Nyttens af Fortællinger og mundtlig Underviisning i Almindelighed, og jeg tør ikke haabe, at Mange vil fæste Lid til hvad jeg her skriver, men jeg skriver det, fordi det er sandt: Enhver der ønsker at danne Mennesker og ikke lave Ramse-Maskiner, vil befinde sig vel ved at bruge Munden førend Bogen. Det er noget besværligere, det er unægteligt, og hvem der følger den Vei, omstraales ikke let af det Skin, som ofte kastes paa den Lærer, der efter Forløbet af en Uge eller en Maaned kan sige: Nu kan mine Disciple fra det Pagina til det Pagina paa deres Fingre! men Skinnet bedrager, og af dette Skin har desværre Mange ladet sig blænde. Dog, hvad vilde selv disse Mange sige, dersom en af deres Foresatte var bestialsk nok til at affordre dem Indberetning om hvor Meget der var læst og lært hver Uge eller Maaned, eller endog til at befale: Saa og saa Meget skal der læses og læres den eller den Tid! vilde de dog

637

ikke finde, nu gik det for vidt, og kan de ikke af den Følelse slutte videre?

Underviisning i Religion knyttes naturligst til den bibelske Historie. Den der kjender sin Bibelhistorie veed bedre, hvad det vil sige, at Gud er retfærdig og barmhjertig, end den der har lært at opramse og forklare: „Gud vil holde over sine Love, der alle sigte til vor Gavn“ osv. og den der har

lært at beundre og elske Abraham og Moses og de øvrige Fromme, men grue for Jesabel og Judas og alle de Ugudelige, har bedre Forstand paa hvad det har at betyde at elske sin Gud og at være hans Fjende, end den der baade kan definere og classificere baade Hellighed og Synd. Det følger imidlertid af sig selv, at Læreren der ønsker at danne Christne ikke lader sig nøie med at fortælle Bibelhistorien, men forkynder den christne Tro og samler hvad han har lært i det han henhører det til Daaben, Troens Artikler, Herrens Bøn og den hellige Nadvere; skal og maa Balles Lærebog da bruges, kan den jo ogsaa bruges, men det skulde dog Lutheranere kunne indsee, at Bibelen fortjener større Opmærksomhed end Lærebogen — men en afgjort Sag er det, at hvor Lærebogen, som paa de fleste Steder, betragtes som den „rette Grund," der lægges Bibelen paa Hylden — og det skulde dog lutherske Præster kunne indsee, at deres Tilhørere er bedre forberedte til at forstaa ægte christelige Prækener, naar de er fortrolige med de i Kirken brugte Collecter, Evangelier og Epistler, end naar de er fortrolige med Balles Lærebog. (Fortsættes)

638

Om Underviisningen i vore Almueskoler. (Sluttet).

At danske Folk bør lære at kjende og bruge deres Modersmaal bedre end hidindtil, og at de trænge til at blive fortrolige med deres Fædrenelands Historie, er lige saa tydeligt, som at det er en Skam, at de, i vore saakaldte oplyste Tider, ikke engang har saa meget Begreb om Landene paa Jorden og om Menneskeslægtens Levnetsløb, at de kan forstaae en jævn historisk Bog. Til at lære Sligt, siger man, er der ingen Tid i Skolen; men der vilde blive det, hvis man ikke, til *Trods* baade for Herrens og hans Apostles Exempel, forlangte, at Børnene skal lære et heelt Religions-System udenad, for at glemme det igjen, inden de vel blive voxne. Og endnu mere Tid vilde man vinde i vore Skoler, hvis de fik gjort godt hvad de har gjort ondt, fik hjulpet til at danne en Slægt, der, naar den voxede til, havde Hjerte og Mod til at forkynde Troen for Sønner og Døttre, Noget den nuværende Slægt sjælden drister sig til, men trøstig overlader til Fremmede, der skal gjøre det for Betaling, hvoraf Følgen er blevet, at flere Børn, end Nogen kan tælle nu kommer i Skolen saa dumme og umælende som Dyr, naar Talen er om *nogetsomhelst* Aandeligt.

Inden jeg slutter, anseer jeg det for min Skyldighed at tilføie et Par Ord om Tydskernes „*methodiske og didaktiske Arbejder*“ og deres Indflydelse paa vort Skolevæsen, som desværre ikke har været ubetydelig. Det kan ikke nægtes, at Tydskland har haft udmærkede Skolemænd, og at der er mange tydske Bøger hvoraf en Lærer og Opdrager kan have megen Gavn, men i det Hele taget har de i Danmark gjort større Skade end Nytte og truer med at gjøre end mere. I Almindelighed spørger Tydskeren først og fremmest om et Sy-

647

stein, spørger først: Hvorledes sætter jeg dette eller hint igjennem, saa det kan svare til min reune, min fuldkomne Idee? og derved lader han det ikke blive, men stræber virkelig, baade kløgtig og kraftig uden mindste Barmhertighed, at sætte Sagen igjennem efter bemældte Idee, uden i mind-

ste Maade at bekymre sig om det er de Mennesker, det gaaer ud over, muligt at gaae ind paa eller tilegne sig hvad der saaledes bydes dem. Og denne tydske Stik er i Danmark ikke alene bleven fulgt af Universitets-Lærere og Præster, men ogsaa af Lærere ved Seminarierne og i Borger- og Bonde-Skoler. Som Exempel paa hvilte Kunster en Tydsker kan falde paa at gjøre selv i en Puge-skole, skal jeg blot anføre, at man har anseet det for raadeligt, at et Barn, der skulde lære at læse, lærte at forstaae og forklare hvorledes Munden skulde bevæges for at udtale hver enkelt Lyd, eller benævnedes Bogstaverne ved Udtryk som *Snurrebrumlelyd, Hvislelyd, Tielyd*, i Stedet for de sædvanlige Navne; man skulde blot gaae et Skridt videre og forsøge, om det lod sig gjøre strængt at afholde Barnet fra at tale, fra at sige et eneste Ord, førend det havde gjort Rede for hvert Bogstavs Betydning, Udtale osv., samt for den Maade, hvorpaa Munden skulde sættes i Lave og bevæges, for at udtale hvert enkelt Bogstav i Ordet og derefter det hele Ord. Det kunde man kalde systematisk! kun Skade, at et saa skjønt Experiment ikke lader sig udføre og i Evighed maa staae som et uopnaeligt Ideal, hvorimod den tydske Fornuft kun kan stræbe i en uafsluttelig Progression, τω μὲν χλεος αμμι δε πενυος! Dog saa ravgalt og urimeligt et Forsøg frister vel kun Faa, men der er i den tydske Betragtning af Underviisning og Dannelse et Skin af Orden, et Skin af Grundighed, som virkelig har forført Mange til at glemme, at man kun naaer dette Skin paa Sandhedens Bekostning, at man, medens man vænner Barnet til at sige Mere end det

648

veed, hintrer det i at lære hvad det baade kunde og burde lære.

Som et Ekempel paa tydsk Fremgangsmaade og sammes Indflydelse skal jeg tage mig den Frihed at hervende Opmærksomheden paa en Bog, skrevet af en berømt tydsk Padagog, oversat af Forstanderen for vort første Skolelærer-Seminarium, indført paa samme Seminarium og i flere Skoler, samt rost af adskillige Mænd af Faget. Det er Diesterwegs Skole-Læsebog, oversat af Professor Jensen paa Jonstrup. Den begynder saaledes: **Lydlæsning. A Grundlydene. § I. 1. O val, Sal, Gavn, Savn, Svar, Art, Stab, Jag, Stag, Kran, Garn, snart, klart, svag, lav, bad, malt; 2hl, Hahn, Glahn, ah! bah! Faer, vaer, taelt.** Derpaa følger (Pag. 8) **B. Medlydene**, derefter (Pag. 12) **II Stavelselæsning. A. I afledede Ord** og (Pag 23) **Læsning Stavelser i sammensatte Ord**. Alt dette udtværes paa 29 Sider, alle heelt fulde af enkelte Ord, naar undtages omtrent 4 Sider, med Sætninger som følgende: **Man fangede en Ræv og tøjrede den ved et Reb paa et Rev.** (Pag. 8) **Den Stærke besidder Styrke** (Pag.13). **Hvor der er megen Sand, er sandigt; hvo der har Mod, er modig** (Pag. 21). **Med Saltet kan man salte; med Ploven pløier man; man snører med Snoren** (Pag. 22). Fra Pag. 29. til 48 følger "Læsning af forbundne Ord", fra Pag. 48 „Anden Afdeling IV Læsning af Stavelser, Med Exempler, fra (§56: 1.) Guld er quult, Sølv er hvidt osv., til saadanne som: **Den sin Tid muligst tro benyttende Ygling taler slet ikke gjerne om det saglige Livs trivielle Gjenstande.**" Endelig arbejder man sig, efterat dette er fortsat til Pag. 82 igjennem til V. **Den logiske og æsthetiste Læsning.** Jeg afskriver det første Stykke heelt og holdent. § 79: 1. **Anna læser. Hvo læser? Anna læser. — Hvad foretager Anna sig? Anna læse. — Anna Læser Historier —Hvad læser**

649

Anna? Anna læser Historier. — Anna læser Historier for Moderen. — For hvem læser Anna Historier? Anna læser Historier for Moderen. — Anna læser Historier for sin Moder — For hvis Moder læser Anna Historier? Anna læser Historier for sin Moder. — Anna har læst Historier for sin Moder. — Læser Anna endnu? Anna har læst skønne Historier for sin Moder. — Hvilke Slags Historier har Anna læst for sin Moder? Anna har igaar læst skønne Historier for sin Moder. — Naar har Anna læst? Anna har igaar forelæst skønne Historier for sin Moder foran Havehuset. Har Anna læst i Havestuen? Anna har igaar foran denne Havestue forelæst de skønneste Historier for sin Moder. — Foran hvilken Havestue har hun læst? Anna har igaar foran denne Havestue forelæst 5 skønne Historier for sin Moder. — Hvor mange Historier har Anna læst? Anna har igaar foran denne Havestue forelæst 5 af de skønneste Historier for sin Moder. — Ja, Læseren maa undskylde, det er ikke min Hensigt at pine ham tildøde, men om Sligt kan man ikke gjøre sig noget ret Begreb, med mindre man faaer det i Sammenhæng, det gaaer der med som Russeren sagde om Knut: Det lader sig ikke beskrive, man maa selv føle det.

Nu følge Samtaler, Fortællinger, Ordsprog, „Ordfamilier, egentlig og uegentlig Betydning af Ord og Talemaader," samt enkelte Vers, hvoriblandt nogle gode. Blandt Fortællingerne heiviser jeg til den der findes Pag. 110—114 og handler om hvorledes en Dreng bliver forført af en anden til at narre sin Mester og dernæst af „Fristeren, den onde Aand, Djævelen" til at stjæle osv. Følgende

maa tjene til Prøve: „Jeg mener, at Du idag kunde lade Søndagsskole være Søndagsskole, sagde Fristeren, og gaae med mig til Lützendorf.“ Andreas var endnu en Smule tivlraadig. Da Fristeren mærkede det, tog han Ild, jeg veed ikke rigtig om fra Helvede eller fra en Svampedaase; nok

650

efterat han med sit Staal havde slaaet Ild, gav han den stakkels Skomagerdreng et Stykke Svamp, for at han ligeledes kunde tænde sin Pibe. Andreas røg Tobakken og sugede i fulde Drag ret begjærlig den liflige Lugt i sig. »Det er en herlig Tobak! hvor faaer du den fra?« spurgte Andreas ham. »Ja seer du, — (sagde Fristeren, idet han uophørligen gjorde kraftige Drag af sit Pibehoved, og derhos gjorde saa lang en Pause, at Fristeren imidlertid kunde sætte sig ganske beqvemt ¹⁾ paa Pibelaaget, hvorunder der hele Helvede allerede glimtede, omendskjondt det foruden røg som af den skønneste Tobak) ja seer Du osv. Andreas var lutter Øre ved disse Ord, og mærkede ikke, at Fristeren imidlertid krøb fra Pibehovedet ind i Piberøret, og med den behageligste Lugt af Verden, med Tobakkens, kildrede den stakkels Skomagerdrengs Næse, og hvi-skede ham paa samme Tid i Gret: „Skomager! saaledes kan du ogsaa bære dig ad!“ Andreas mærkede paa sin Side ikke Helvedilden, som, antændt for ham, røg i hans lille Pibehoved, og gik trohjertig i Fælden. —

I bunden Stil er Pag 205 at læse et, saa vidt mig er bekjendt, magelost Stykke: Grøden. Det begynder som følger:

Børn! eders Byggrynsgrød er færdig; saa kommer og spiser!

Beder: Alles Øine — og giver ordentlig Agt paa,

At ved sodede Potte Ingens Ærmer bli'er sorte.

Efterat der nu er fortalt, hvorledes „Kimen er vaagnet af sin Slummer,

Rører de fine Lemmer og suger paa saftige Kjærne,

¹⁾ Den hele Operation: paa een Gang at tale, ryge og sidde paa Pibelaaget, ja tilsidst endog krybe fra Hovedet ind i Røret, synes imidlertid snarere umulig end beqvem.

651

Som et Pattebarn; man undrer sig, at den ei græder,
samt har drukket Dug, fortsættes:

Imidlertid reder sig Solen, og redet og vasket

Frem den triner med Strikketøi fra de skovklædte Bjerge,

Strikker og skuer ned, ...

...

Men hvad strikker hun? Nu, Skyer af himmelske Dunster!

Jeg giver mit Ord paa, at det staaer Alt sammen virkelig i Bogen, med meget Mere, der ikke er stort klogere; hvem der ikke vil tro det, see selv efter.

Til Diesterwegs Læsebog knytter sig en *Veiledning til Brugen deraf*, ligeledes oversat af Prof. Jensen, 108 Pag. Af denne Bog skal jeg blot afskrive Følgende: Læreren maa selv lægge Vind paa en nøiagtig Udtale og lade Eleverne danne sig derefter; ogsaa kan han lære disse de forskjellige Mundstillinger, hvorunder Grundlydene fremføres. Det kommer især an paa Mundaabningen og Tungens Stilling. Nu udtales:

med viid Mundstilling og liggende Tunge Grundlyden: a.

— — løftet — æ.

— bred liggende — e.

— — løftet — i.

— rund liggende — o¹⁾.

— — løftet — ø

— spids liggende — u.

— — løftet — y.

¹⁾ aa med lidt større Mundaabning. (Første Side Pag. 9).

Endvidere af næstsidsste Side, Pag. 107: De følgende Stykker (hvoriblandt „Grøden“) formere Læsestoffet. Stoffe eller Materier maae forarbejdes. Dertil hører to Ting: 1) at Læreren forud har forarbejdet dem i og for sig

Forberedelse); 2) at han dernæst foranlediger Eleven til samme Virksomhed (Udførelse).

1) *Forberedelsen* skeer ved tre Virksomheder:

a) Man begynder med at opfatte Karakteren, det Eiendommelige i Læsestykket, saavel i Henseende til Formen som til Indholdet. Dette skeer ved langsom, snart stille, snart lydelig Læsen.

b) Derpaa gaaer man over til Opløsningen af det Hele, for at man kan bemægtige sig Hoved- og Bidelene, klart erkjende og angive Delenes Forhold, og sammensætte det Hele af dets enkelte Led. Derved vinder man en fuld kommen Indsigt i Stykkets Bygning og Værd.

c) Endelig forsøger man en til den vundne Erkjendelse svarende Fremstilling ved lydelig Læsen.

2) *Udførelsen* har tre Trin, osv.

Jeg haaber, der behøves ikke videre Beviis for, at det er en farlig Sag ogsaa i vore Almueskoler at bringe Tydskerne en Hylding, der ikke gavner dem det mindste, men skader os uendelig.

Ranum, den 1ste Juni 1849.

L. Chr. Müller.

E. Skr. Dagen før jeg skrev dette Sidste faldt *C. L. Børresens Ideer til en Reorganisation af Almueskolevæsenet paa Landet* mig i Hænder. Bogen fortjener, efter min Overbeviisning, megen Opmærksomhed; det er tydeligt, at Forfatteren ikke har grebet sine Ideer i Luften, men prøvet dem i Livet. Efter Past. Børresens Ytringer forekommer det mig i Øvrigt, at Underviisningen omtrent maa staae paa samme Trin i Sjælland som i Jylland, *maaskee* med Undtagelse af, at Jyderne lære bedre at regne. Og nu skal jeg ikke trætte min Læsers Taalmodighed længere, men slutte med en simpel, men, som jeg er vis paa, sand Bemærkning mod den vigtigste Indvending imod Skoletvangens Ophævelse. Man paastaaer, at saafremt ikke Forældrene nødtes at sende deres Børn i Skolen, vilde mange Børn ikke lære det Mindste. Jeg indrømmer det, men giver mit Ord paa, at det Samme er Tilfældet nu.